

2010 YILI BARCIN HÖYÜK KAZILARI

Fokke GERRITSEN*

Rana ÖZBAL

Bursa İli, Yenişehir İlçesi, Barcın¹ Höyük'te 2010 sezonu kazıları başta Türkiye ve Hollanda olmak üzere uluslararası bir ekiple Bursa Arkeoloji Müzesi'nden gelen Bakanlık temsilcisi Ebru Dumlupınar'ın katılımıyla 2 Temmuz – 29 Ağustos günlerinde gerçekleştirilmiştir. (Resim: 1).

2005-2006 yılında Dr. Jacob Roodenberg'in İznik Müzesi adına yürüttüğü Barcın Höyük kazıları (Roodenberg v.d. 2008) 2007 yılından beri Yar. Doç. Dr. Fokke Gerritsen başkanlığında devam etmektedir (Gerritsen 2008, Gerritsen ve Özbal 2009; Gerritsen v.d. 2010; Özbal ve Gerritsen 2011). 2010 sezonundan itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın öngörmesiyle kazı çalışmalarına Yar. Doç. Dr. Rana Özbal kazı başkan yardımcısı olarak görev yapmaya başlamıştır.

2010 sezonu kapsamında arazi, restorasyon çalışmaları ve buluntu analizi (başta çanak çömlekler, hayvan kemikleri, küçük buluntular ve taş âletler) içeren bir araştırma programı uygulanmıştır. Çanak çömleklerin incelenmesinde önemli sonuçlar vermekte olan arkeometrik lipid analizlerinin ilk aşamaları kazı sürecinde başlamış, ancak analizlerin büyük bir kısmı İstanbul'da Boğaziçi Üniversitesi Arkeometri Araştırma Merkezi'nde gerçekleşmiştir.

Arazi çalışmaları kapsamında en önemli bulgular Barcın Höyük'te çukurların altında tahribata uğramamış tabakaların olduğunun tespit edilmesidir. Barcın Höyük'te Neolitik tabakanın çok sayıda çukur tarafından kesilmiş olması mimarî ilişkileri ve mekân/kontekst bilgilerini anlamayı

* Yar. Doç. Dr. Fokke GERRITSEN, Hollanda Araştırma Enstitüsü, İstiklal Caddesi, No: 181 Merkez Han, P.K. 132. Beyoğlu 34433, İstanbul/TÜRKİYE.

Yar. Doç. Dr. Rana ÖZBAL, Koç Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Rumeli Feneri Yolu, Sarıyer 34450, İstanbul/TÜRKİYE.

1 Höyüğün adı yakında bulunan köyden gelmekte ve "ç" harfi ile değil yukarıda belirtildiği gibi "c" harfi ile yazılmaktadır.

güçleştirmektedir. Çukurların çoğu Neolitik Döneme tarihlenmektedir ve dikkatli bir şekilde kazıldıklarında stratigrafik ilişkiler konusunda değerli bilgiler kazanıldığından dolayı bu konuya özen gösterilmiştir.

2010 yılında L12, L13, L14, M10 ve M11 olmak üzere toplam beş açmada kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. (Resim: 2). L11 açmasında 2010 yılında çalışılmamıştır. L13 ve L14 açmalarında Geç Roma Dönemine tarihlenen kalıntılar dışında diğer açmalarda ve L13 açmasının kuzey kısmında yapılan çalışmalar kapsamında tarihöncesi dönemler ve özellikle Neolitik Dönem araştırılmaktadır. Açmalarda yapılan kazılar aşağıda her açma için ayrıca belirtilmektedir.

L12 Açması

L12 açmasında çalışmalar önce 2009 yılında daha üst seviyede bırakılan güney yarıda başlamıştır. Önce bu tabaka tamamıyla aşağıya indirilmiş, daha sonra tüm açmada devam etmiştir. Açmanın kuzeyinde kalan ve bu açmayı L11 açmasından ayıran açma duvarı da kaldırılmıştır. Bunun sebebi, L11 açmasında 2007 yılında tespit edilen yapının bir bölümünün sözü geçen açma ayırma duvarının altında kalmasıdır.

L12 açması Barcın Höyük'te bilinen ve yukarıda açıklanan çukurlu döneme tarihlendiğinden mimarî kalıntıları anlayabilmek oldukça güç olmuştur. Ancak yine de iki ayrı ocak yeri, birbirine paralel iki duvar ve bunlara dik açıda olan üçüncü bir duvar tespit edilmiştir. Bu veriler belirtilen alanda bir evin bulunduğu ve evlerin dışında, olasılıkla yemek pişirme için ayrılan bir alan olduğuna işaret etmektedir. Paralel duvarlardan kuzeyde olanı aslında L11'de 2007'de bulunan 5 No.lu yapının güney duvarıdır (Resim: 3). Bu evin duvarları kazık deliklerinden de anlaşıldığı üzere yeşilimsi bir kilden oluşan dal örgü tekniğiyle yapılmıştır. Yer yer sıkıştırılmış topraktan sıva ya da tamir yerleri bulunan duvarların 50 cm. yüksekliğe korunmuş olduğu gözlemlenmektedir. Yapının yaklaşık 20 m² lik bir alan kapladığı belirlenmiştir, ancak 2010 yılında henüz iç mekân kazı çalışmalarına

başlanmamıştır. Yapının tek bir oda olup olmadığı ve söz konusu mekânın ara bölme duvarlarının varlığı ancak 2011’de belirlenebilecektir.

L12 açmasında tespit edilen ikinci duvar yukarıda belirtilen yapının güney duvarının 1 metre güneyinde duvara paralel şekilde tespit edilmiştir. Arada bulunan boşluğun sokak ya da geçiş alanı olduğu ve söz konusu duvarın ikinci bir yapının kuzey duvarı olduğu düşünülmektedir. Burada bulunan olası bir yapının şu an sözü geçen duvara dik açıda olan ikinci bir duvarı tespit edilmiştir. İkinci evin duvarlarının iskeletinin dikme direklerden ve dal örgü tekniğiyle oluşturulduğu anlaşılmıştır. Duvarlar L11’deki evden daha ince olup daha kötü korunmuşlardır.

Söz konusu ev mekânının dışında açmanın güney profiline yakın bir yerde iki adet ocak tespit edilmiştir. Bunların kazılmasına 2011 yılında başlanacaktır.

L13 Açması

L13 açmasında kazı çalışmaları ilk 2006 yılında Roodenberg başkanlığında başlamıştır. 2007 ve 2008’de bu açmada kazı çalışmaları devam etmemiş, 2009 yılında açmanın kuzeydoğu köşesinde sondaj niteliğinde bir 2x3 metrelik bir alan kazılmıştır. Bu sondajda ele geçirilen Neolitik malzeme diğer açmalardan stilistik açıdan farklı olduğundan 2010 yılında çalışmalara başlanma kararı alınmıştır.

2010 yılında çalışmalar açmanın doğu tarafında bulunan 4 x 9 metrelik alanda yoğunlaşmıştır. Bu alanda önce çok sayıda Bizans, Roma ve Erken Tunç çöp çukuru kazılmıştır. Çöp çukurlarının altından açmanın güney tarafında Roma Dönemine tarihlenen bir yapıya ait duvarlar ve tabanlar tespit edilirken kuzey tarafında aynı kotta Neolitik dolgularının bulunması burada teraslama işlemi olduğunun bir göstergesidir.

L13 açmasında Geç Roma Döneminde yapılan teraslama faaliyetinden sonra teraslamaya paralel bir yapı duvarı ve buna dik açıyla gelen ayrı bir duvar tespit edilmiştir (Resim: 4). İki duvarın oluşturduğu odanın iç tarafı

sıvanmıştır. Açmanın batısında duvara bitişik yeşilimsi sarı kerpiçlerden yapılmış bir ocak yeri kazılmıştır. Bu mekânda Roma Dönemine tarihlenen bir pişirme kabına ait çok sayıda parça bulunmuştur. Bu mimari kalıntılar kaldırılmamış, açmanın kuzey yarısında derinleşilmiştir. Bu alanda çöp çukurlu evrenin altından herhangi bir tahribata uğramamış Neolitik tabakalar gün ışığına çıkarılmıştır. Bu tabakalar üst üste gelen çok sayıda dış mekân tabanları tarafından oluşmuştur. Tabakaları kesen çöp çukuru yoktur, ama iki adet mezar çukuru tespit edilmiş ve kazılmıştır. Mezarlardan birisi yaşça büyük bir bireye aittir. Diğerinin başı hariç vücudunun çoğu açma duvarının içinde kalmaktadır. Ayrıca L13 açmasının kuzeyinde çok sayıda ocak yeri tespit edilmiştir. Sayıları 10' u bulan ocak yerlerinin çapları bazen 30-50 cm. arasındadır. L12'nin güneyinde Neolitiğin daha geç evresine tarihlenen bir de ocak yeri bulunması bu iki açmanın bulunduğu alanın uzun vadeli bir zaman sürecinde yemek pişirme faaliyetleri için kullanılmış olduğunun işareti sayılabilir.

Açmanın tabanından alınan 5 cm.lik bir karot örneği ana toprağın mevcut seviyenin 1.3 metre altında olduğunu göstermektedir. 2011 yılının ana amaçlarından biri ana toprağa ulaşabilmektir.

L14 Açması

L14 açmasında henüz Neolitik tabakalara ulaşılmamıştır. Açmanın Neolitik açısından zengin olan L13 açmasının hemen güneyinde olması ve L13'te Neolitik malzemenin çıktığı kottan daha da alt seviyelere geçilmiş olması her ne kadar burada da Neolitik katmanlara ulaşılmış olduğunu düşündürse de, L14 açmasında henüz sadece Roma ve Erken Tunç dönemlerine tarihlenen kalıntılara ulaşılmıştır. Bunun sebebi yukarıda L13 açması için belirtilen teraslama faaliyetinden kaynaklanmaktadır. Roma Döneminde L13 açmasında bulunan teraslama duvarına paralel bir hendek gün ışığına çıkarılmıştır. Dibi beyaz kalker ile sıvanmış olan hendeğin içinde çok sayıda hayvan kemiği parçası ve Roma Dönemine tarihlenen çanak çömlek dışında az sayıda Neolitik parça da ele geçirilmiştir. Roma Dönemine tarihlenen en az iki çöp çukuru ve iki adet ocak yeri tespit edilmiştir.

M10 Açması

M10 açmasında çukurlu evrenin altına ulaşılmış olması önemlidir. 225.00 koduna gelindiği zaman tabakalanmayı ve mimarî unsurların yorumlanmasını güçlendiren çöp çukurlarında büyük bir azalma olmuştur. Bu tabakanın altında büyük ölçüde kesintisiz ve tahribata uğramamış mimarî unsurlar tespit edilebilmiştir.

2005 yılından beri devam etmekte olan M10 açmasının önce 2005 ve 2006 yıllarında doğu tarafında çalışılmıştır. Açmanın batı tarafı 2007, 2009 ve 2010 yıllarında aynı seviyeye indirilmiştir. 2010 sezonunun ortasında doğudaki koda ulaşılmış ve 9 x 9 metrelik açmada bir bütün olarak inilmeye başlanmıştır.

2010 sezonunun başlangıcında açmanın orta kesimlerinde çok sayıda çöp çukuru tespit edilmiştir. Çöp çukurları tarafından tahrip edilmiş çok sayıda ocak yeri ve mezar çukuru kazılmıştır. 2010 sezonunda Neolitik Döneme tarihlenen 1 çocuk, 2 yetişkin ve 4 bebek iskeleti olmak üzere, toplam 7 mezar kazılmıştır. Mezarların açmanın kuzeybatı çeyreğinde bir avlu olduğu düşünülen mekânda yoğunlaşmış olması dikkat çekicidir.

Çukurlu tabakanın altından gün ışığına çıkarılan evrede dört ayrı yapıya ait olduğu düşünülen kazık delikleri tespit edilmiştir (Resim: 5). Yapılardan bir tanesi (1 No.lu yapı) açmanın kuzeybatı köşesinde güneybatı-kuzeydoğu istikametinde bulunmaktadır. Yapının önünde kazık deliklerinden oluşturulmuş duvarın 1 metre güneyinde paralel ikinci bir kazık delik sırası tespit edilmiştir. Bu sıranın belirtilen ilk yapının dışına yerleştirilmiş bir sundurma yapısına ait olabileceği düşünülmektedir, ancak bu tez teyit edilmemiştir. İkinci kazık delik sırasının güneyinde çakıl taşlarından oluşturulmuş ve kalınlığı 1 metre olan bir sokak türü alan kazılmıştır.

Kazık deliklerinden anlaşıldığı gibi dal örgü tekniğiyle üretilen duvarlardan oluşan diğer üç yapı (Yapı 2, Yapı 3 ve Yapı 4) açmanın güney tarafında birbirine bitişik şekilde gün ışığına çıkarılmıştır. Bunlardan en batıda bulunan ev (Yapı 2) yanmış olduğundan diğerlerinden daha iyi korunmuştur. Ancak diğer evler de oldukça sağlam bir şekilde inşa edilmiştir ve bazı duvarlarda

çift sıralı kazık delikleri bulunmaktadır. Yanmış olan evin kazılmasına 2011 yılında başlanacaktır. 2010 yılının sonunda yanmış evin dolgusunda bulunan birkaç *in situ* buluntu, kışın bozulma ihtimali olduğundan, bulundukları pozisyonlardan alınmıştır. Bunlar arasında iki adet kapak dikkat çekicidir (Resim: 6). Bu tür kapakların çok nadir olarak bulunması, bunların olasılıkla normalde pişmemiş topraktan imal edildiklerini ve ancak evde çıkan yangın sırasında korunduklarını akla getirmektedir.

M11 Açması

M11 açması L12'de olduğu gibi çukurlu evrede olduğundan mimarî öğeleri ve stratigrafik tabakalanmayı anlamak oldukça güçtür. Ancak çukurların profilleri alt tabakalara birer pencere gibi kullandığından bazı kronolojik sorunlara çözüm getirilebilmiştir. Çok sayıda çöp çukurunun profilinde yanmış bir tabaka tespit edildiğinden sezon sonuna kadar bu tabakaya ulaşmak amaçlanmıştır. Kazı sezonunun sonunda açmanın tümü aynı döneme getirildikten sonra yanmış tabaka kaydedilmiş ve kaldırılmıştır. Ancak yeni tabakanın ortaya çıkmasıyla birbirlerine dik açıda olan kazık delik sıraları meydana çıkmıştır. M10 açmasında beliren Yapı 2, Yapı 3 ve Yapı 4, M11 açmasında devam etmektedir ve 2011 yılında alt tabakalara inildiğinde kazılmasına başlanacaktır.

Sonuçlar

2010 yılının en önemli sonuçlarından biri L13 ve M10 açmalarında çöp çukurlu evrenin altına gelinmiş olmasıdır. Barcın Höyük Yenişehir Ovası'nda bulunan Menteşe Höyük'ten daha erken tabakalara inme imkânı sağladığından önemli bir yerleşimdir, ancak açmalarda her evrede onlarca birbirini kesen çöp çukuru olması hem çalışmaları yavaşlatmakta hem de mimarî kalıntıların yorumlarını oldukça güç kılmaktadır.

M10 açmasında yanmış bir yapının tespit edilmesi her açıdan heyecan vericidir çünkü *in situ* bulguların meydana çıkacağının göstergesi kabul edilebilir bu da Neolitik evlerde yaşam biçimi hakkında yeni verilere ulaşacağımıza işaret etmektedir.

L13 açmasında 2010 sezonunda çanak çömlek açısından Güney Marmara Bölgesi için gerek Barcın Höyük'te gerekse Menteşe Höyük'te şimdiye kadar görülmemiş yeni formlar ve yüzey renkleri gün ışığına çıkarılmıştır. Normalde bu bölge için bildiğimiz koyu siyah ve kahve olan çanak çömlek yüzeyinin alt tabakalarda daha pembe, gri ya da kırmızı olabildiği ve çömlek hamurunun katkı maddesi olarak bol kalsit içermeye başladığı 2010 sezonunda L13 sondajıyla öğrenilmiştir. Çanak çömleklerin duvar cidarları oldukça ince olup ustalıklı perdelanmıştır.

L13 açmasından çıkan çanak çömleklerin lipit analizleri 2010 sezonunu takiben yine Boğaziçi Üniversitesi Arkeometri Araştırma Merkezi bünyesinde Prof. Dr. Hadi Özbal başkanlığında devam etmiş (Özbal v.d. 2011; Türkekul-Bıyık ve Özbal 2008) ulaşılan en alt tabakalardan bile kuşkusuz süt lipitlerine ait veriler elde edilmiştir. (Özbal v.d. baskıda).

L13 açmasında 2010 sezonunda gün ışığına çıkarılan hayvan kemiklerinin çok büyük bir yüzdesinin evcilleştirilmiş türlerden oluşması ilginçtir. Yabanî türler çok kısıtlıdır ve evcilleştirilmiş domuz yok denecek kadar azdır. Keçi, koyun ve sığır yüzdeleri oldukça yüksektir. Ayrıca L13'ün 2010'da ulaşılan alt tabakalarında kemiğin çanak çömleğe göre yüzde olarak arttığı ve işlenmiş kemik aletlerin oran olarak artış gördüğü söylenebilir. Bu açmadan ve benzer açmalardan çok sayıda kemik kaşık ya da kaşık parçası gün ışığına çıkarılmıştır. (Resim: 7).

2011 sezonunun ana amaçlarından birisi L13 açmasında ana toprağa ulaşmak ve dolayısıyla mevcut seviyenin de altında Barcın Höyük'te olan değişiklikleri anlamak ve Güney Marmara Bölgesinin ilk sakinleri hakkında daha da kapsamlı bilgi sahibi olabilmektir.

Teşekkür

Boğaziçi Üniversitesi Arkeometri Merkezi Müdürü Prof. Dr. Hadi Özbal'a kazının tüm koordinasyonu ve çanak çömlek analizinde gösterdiği özen için teşekkürlerimizi borç biliriz. Uludağ Üniversitesi Yenişehir İbrahim Orhan Meslek Yüksek Okulu Müdürü Prof. Dr. Bahri Yıldız'a ve Uludağ Üniversitesi

Hacı Halil Orhan Öğrenci Yurdu Müdürü İbrahim Gönteki'ye tüm yardımları ve özellikle kazı evi ve depo faaliyetlerini ayarlamak için göstermiş olduğu anlayış ve destek için çok teşekkür ederiz. Kazı ekibimize, İznik Müzesi Müdürü Yusuf Demirci'ye ve yardımlarını esirgemeyen Bakanlık temsilcimiz Ebru Dumlupınar'a ayrıca teşekkürlerimizi sunarız. 2010 yılının finansal desteği, Hollanda Bilimsel Araştırma Fonu (NWO) ve Hollanda Yakındoğu Araştırmaları Enstitüsü'nden (NINO) sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

GERRITSEN, F. 2010. Barcın Höyük Excavations, 2008. 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt), 411-420

GERRITSEN, F., R. ÖZBAL. 2009. Barcın Höyük Excavations, 2007. 30. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (3. Cilt), 457-464.

GERRITSEN, F., R. ÖZBAL, L. THISSEN, H. ÖZBAL ve A. GALIK, 2010. The Late Chalcolithic Levels at Barcın Höyük, *Anatolica* 36:197-225.

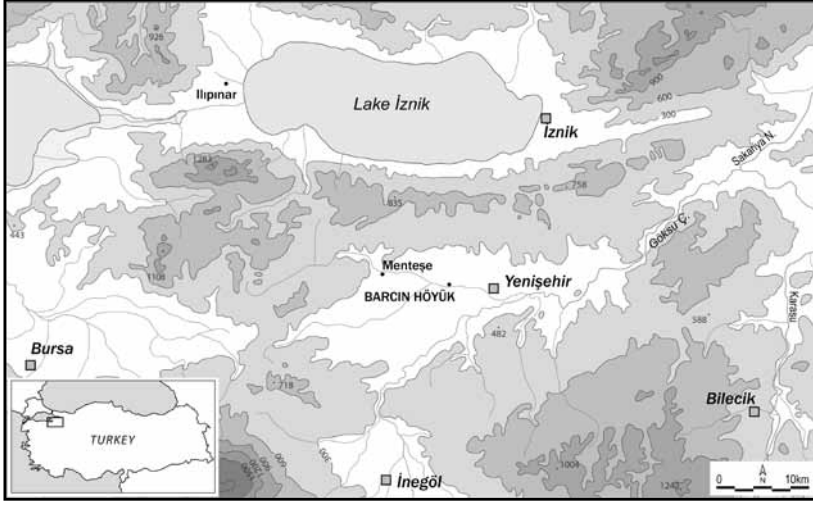
ÖZBAL, R. ve F. GERRITSEN. 2011. 2009 Yılı Barcın Höyük Kazıları. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt), 198-208.

ÖZBAL, H., A. TÜRKEKUL, T. DOĞAN, L. THISSEN, F. GERRITSEN ve R. ÖZBAL. 2011. Sütçülerin Öncüleri: Barcın Höyük Keramiklerinde Süt Kalıntıları. 26. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*. 307-317.

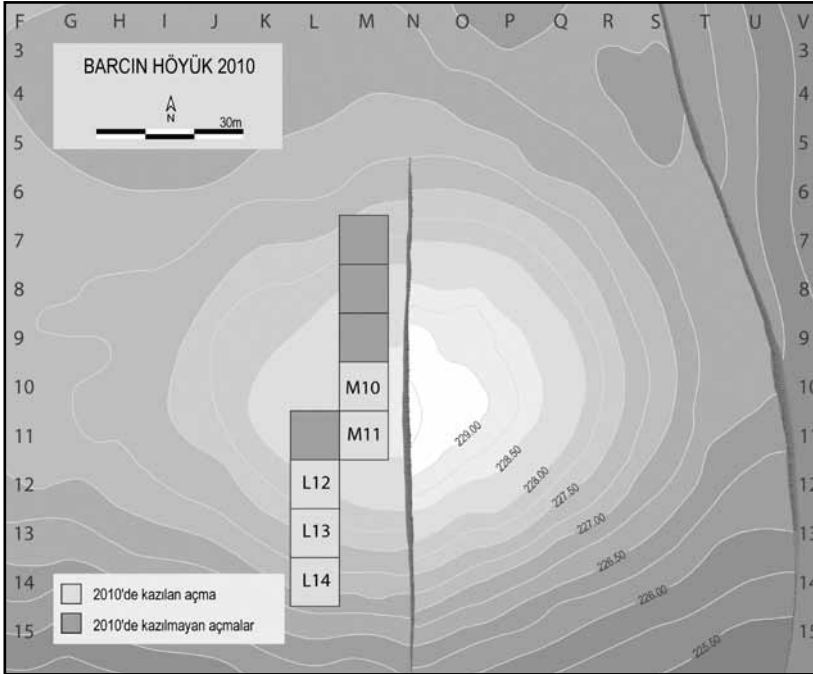
ÖZBAL, H., A. TÜRKEKUL, T. DOĞAN, L. THISSEN, F. GERRITSEN ve R. ÖZBAL. *baskıda*. MÖ 7. Binyılda Barcın Höyük'te Süt Tüketimi Üzerine Yeni Araştırmalar. 27. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*.

ROODENBERG, J.J., A. VAN AS and S. ALPASLAN ROODENBERG, 2008. Barcın Höyük in the Plain of Yenişehir (2005-2006): A Preliminary Note on the Fieldwork, Pottery and Human Remains of the Prehistoric Levels. *Anatolica* 34: 53-54.

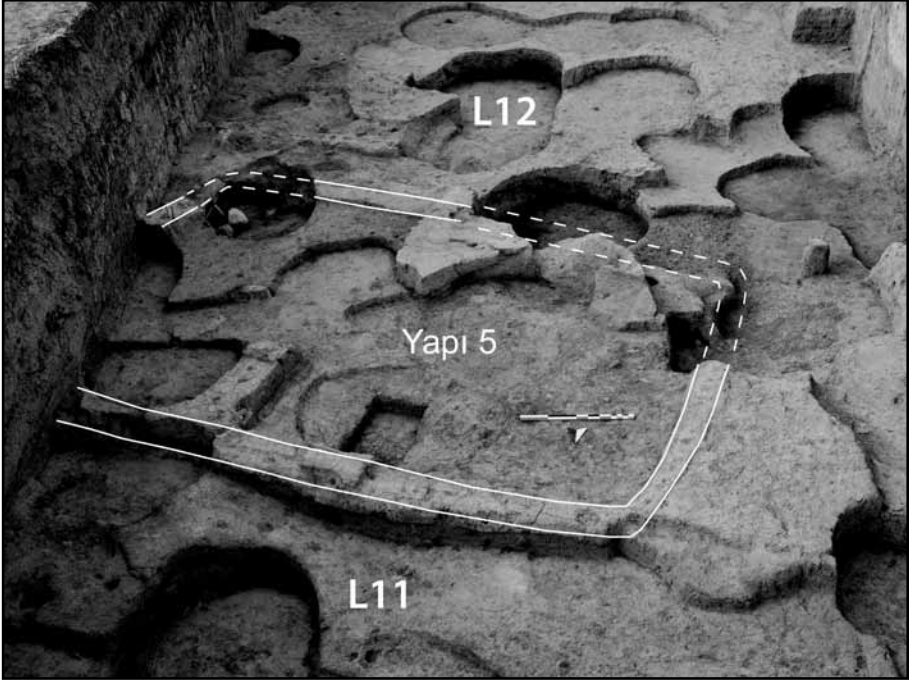
TÜRKEKUL BIYIK, A. ve H. ÖZBAL, 2008 Arkeolojik Çanak ve Çömleklerde Organik Kalıntıların Belirlenmesi: Anadolu'dan Bazı Örnekler. 23. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*: 249-264 .

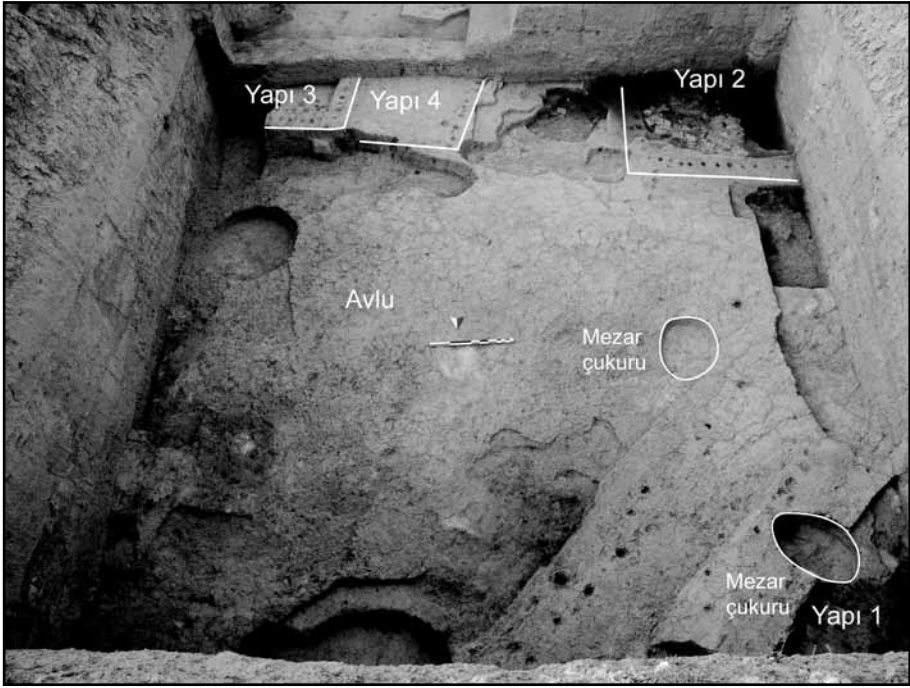
Resim 1: Barcın Höyük'ün konumunu gösteren harita.

Resim 2: 2010 yılında kazılan açmaları belirten plan

Resim 3: L1 ve L12 açmalarının arasında bulunan yapı (Yapı 5)

Resim 5: M10 açmasının kuzeyden çekilmiş fotoğrafı. Yanmış olan yapı 2 açmanın güneybatı köşesinde bulunmaktadır.

Resim 6: Yapı 2' de bulunan iki adet kapak

Resim 7: Çeşitli açmalardan bulunan Geç Neolitik kemik kaşıklardan örnekler